

ԱՄԵՐԻԿԱ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ 44.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31, 1891

ԹԻԻ 44.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Վարդապետական Հաւատք	345
Կրօնական Եւ Բարոյական Գիտելիք	345
Դպրոցք Եւ Ուսուցիչք	346
Ինչ Բանով Ազատուեցաւ	347
Հրազնուց Ճարտարագործութիւն Ի Պեղծիս	347
Լոյսը Կը Սերէր	348
Դիւցաղնական Աղքատութիւն	348
Թղթակցութիւնք	—
Մահացու Մեղք	349
Նամակ Յարգինէ	349
Մահադոյժ	350
Ազդեր	350
Հանդէս Քաղաքական	351
Արժէք Իրօմոց	352

ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ. Կը հրատարակուի ամէն շաբաթ օր:

Տարեկան գինն է ամէն տեղւոյ համար 1 1/2, վեց ամսեայն 3/4, մեծախիյէ, կանխիկ, Եւ հատը 30 փարս: Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է:

Խմբագրութեան, բաժանորդագրութեան եւ բոլորատարութեան պատկանեալ ամէն գրութիւնը պարտին ուղղուիլ առ Մ. Ռ. Վ. Պարբեր, Ամերիկան խան, Կ. պոլիս:

Ամերիկայի Միտինարաց Ընկերութեան Կողմէն,

Ճ. Ք. ԿՐԻՆ, ԱՐՏՈՂԱՏԵՐ

Հ. Ս. ՊԱՐԵՐԸՄ, ՏԵՐԵՆ-ԽԱՐԱԳԻՐ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՒԱՏՔ

Կարելի չէ քրիստոնեայ լինել առանց վարդապետական հաւատքի: Մինչև իսկ ամենէն տոգնալ քրիստոնեայք, այնպիսի սիր որ Աւետարանի սեմոյ վրայ կը գտնուին զեռ և հազիւ գիտեն թէ «վարդապետութիւն» բառն ինչ կը նշանակէ, կ'ընդունին ինչ ինչ վարդապետութիւններ և կը ջանան լուսաբանել զայնս: Մինչև իսկ փոքրիկ մանուկը, որ լոկ կը հասկնայ թէ պարտի ջանալ որ ցաւ և ամօթ գգայ իւր չարութեան համար և սիրել երկնաւոր Հայրը և հնազանդիլ Նմա, այդու ցոյց կու տայ թէ ընդունած է ապաշխարելու, զԱստուած սիրելու և Նմա ծառայելու վարդապետութիւնները: Երբեմն կ'ըսուի թէ վարքն աւելի կարևորութիւն ունի քան վարդապետութիւնը, և այս ճշմարիտ է այն իմաստով թէ Աստուծոյ շատ աւելի ընդունելի է սուրբ կեանք մը ունենալ քան թէ լոկ ըմբռնել աստուածաբանութեան ամբողջ դրութիւնը՝ առանց ջանալու նոյն գիտութիւնը գործ-

քով ցոյց տալ: Սակայն վերոյիշեալ խօսքը ճշմարիտ չէ այն իմաստով զոր ումանք կ'ընդունին: այսինքն՝ թէ մենք կրնանք Աստուծոյ ճշմարիտ զաւակները լինել, ընդունինք թէ ոչ Նորա կրօնին մեծ և հիմնական ճշմարտութիւնները:

Վասն որոյ, յոյժ կարեւոր է վարդապետական ուղիղ հաւատք մը ունենալ: Ինչ է ուրեմն այս տեսակ հաւատքը: Անպատճառ ճիշդ այն չէ զոր մեզմէ առաջ մեր հայրը կ'ընդունէին: Նոյա օրերէն ի վեր աւելի լայն կրնայ սփռուած լինել ճշմարտութեան վրայ: Ոչ ալ ընդունելու ենք իբրեւ սովորութիւն այն հաւատքն զոր կ'ընդունին և կ'ուսուցանէ այն մասնաւոր եկեղեցին որում ամենէն աւելի ընտանի ենք: Այդ եկեղեցին մեզ համար Աստուածուած սահմանեալ առաջնորդ մ'է հաւատքի մէջ, և ի սկզբանէ է եթէ ոչ միակ առաջնորդը, գէթ լաւագոյնը: Սակայն մինչև իսկ այդ եկեղեցւոյն կուրաբար հետեւելու չենք երբ խնայաս կը լինինք: Քրիստոնէութեան մէկ մասնաւոր յատկութիւնը և պարծանքն այն է որ այս կրօնը Սուրբ Հոգւոյն միջոցաւ մեծ և սուրբ Աստուծոյն հետ ուղղակի և անձնական յարաբերութեանց մէջ կը գնէ իւրաքանչիւր անհատ: Մեզմէ իւրաքանչիւրն ունի քրիստոսի խօսքերը զորս պարտի ուսանիլ, և կրնայ աղօթելով ստանալ Սուրբ Հոգւոյն լուսաւորութիւնը՝ որպէս զի իւր ուսումնաւորութիւնը ուղիղ և վստահելի եղրաւարտութեանց յանդի: Մեզ համար լաւագոյն է որ մենք ընենք մեր հոգեւոր խորհրդածութիւնը, մինչև իսկ եթէ ի սկզբանէ քանի մը սխալներ գործենք, քան թէ լոկ այլոց հրահանգութեանց հետեւինք առանց խորհրդածութեան: Քրիստոնէից տուած խրատին արժէքը միշտ ճանճալու է, պէտք է վնասել և յարգել զայն, բայց մինչև իսկ այս պիտի օգտակար օգնութիւն մը ընդունելու չենք, եթէ այդ պատճառաւ կը դադրինք անձնապէս և անկախօրէն ջանալէ պարզիլ Աստուծմէ: Թէ ինչ բանի կ'ուզէ Նա որ հաւատանք: Տա-

րակոյս չկայ թէ այն անձինք որ անկեղծութեամբ և պարզութեամբ կը ջանան Աստուծոյ կամքն իմանալ հոգեւոր ճշմարտութեան նկատմամբ, ընդհանրապէս ի վերջոյ կը գտնեն թէ իրարու համակարծիք են այն էական և հիմնական վարդապետութեանց մասին զորս եկեղեցին ընդունած է երկար դարեր ուսանելէ, աղօթելէ և գործելէ ետքը, և զորս յայտնած է իւր գաւառութեանց մէջ:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՎ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔ

Թէլէլուի մկրտական տաքելութիւնը հաստատուած է Հնդկաստանի Ժողովրդեան մէկ յոյժ ստորնացեալ դասուն մէջ: Այս տաքելութիւնը տարիներով գործած էր այնչափ աննշան արդիւնք ունենալով որ հազիւ արժան կը համարուէր չարունակել զայն այլ եւս: Իբր տասնեւչորս տարի առաջ սով մը եղաւ: Միսիոնարք մեծ դործունէութեամբ նպաստ հաւաքեցին խեղճ մարդոց համար, եւ սոքա մեծ երախտագիտութեամբ լեցուեցան: Երախտագիտութիւնը կարծես կակղացուց նոյա սիրտերը, եւ արդիւնքը զարմանալի եղաւ: Բնիկը հաղարներով դարձի կու գային, եւ արդիւնքը ցոյց տուաւ թէ նոյա հաւատքն անկեղծ էր: Օնգուի եկեղեցին, հիմնաւ յամին 1878, այժմ ունի 12,000 անդամներ, եւ այս եկեղեցիէն յառաջ եկած են իբր յիսուն ուրիշ եկեղեցիներ, որոց բոլորին անդամոց թիւը 31,000էն աւելի է: Վերջերս արթնութեան արտասովոր շարժում մը եղաւ: Անցեալ դեկտեմբերի 28ին 1,671 նորագարծ քրիստոնեայք մկրտուեցան ձեռամբ երկու միսիոնարաց եւ քանի մը բնիկ քարոզչաց: Եւ այս չէ բոլորը: Վերջին հաշիւը ցոյց կու տան թէ կան իւր 2,000 դարձի եկողներ որք քննուելէ ետքը պիտի մկրտուին: Այնպէս կ'երևի որ միսիոնարք յոյժ մեծ խնամ կը տանին նորագարծներու յեկեղեցի ընդունելութեան մասին, եւ զգուշութեամբ կը քննեն նոյա զգացումները: —Շատ բան կ'ախտայ է մարդու մը օրն սկսելու կերպէն, այնպէս որ աղէկ է ի նկատ առնուլ առաւօտեան առաջին վայրկեաններն անցունելու լաւագոյն եղանակը: Մ. Պիւլըր սովոր էր ըսել թէ մարդ ամէն օր օրհնութիւնը պիտի ունենար եթէ իւր արթննալէն ետքը առաջին խորհուրդն Աստուծոյ նուիրէր: Սակայն մերթ բաւական հաստատամտութիւն պէտք է առաւօտեան խորհուրդները բարձր նիւթերու վրայ դարձու-

հետև համարժեքները որ մը կը ծագի, միտքն հետևաբար կը լինի արագ թռչիլ հարկաւոր ծրագիրներու իրադրութեան: Կեանքն այնչափ լի է գրադամբք, այս աշխարհի հոգերն այնչափ յաճախ կը խեղդեն բարի դիտաւորութիւնը որ մարդ անպատճառ ջանալու եւ աղօթելու է ստանալ առաւօտուն կանուխ օրն Աստուծոյ նուիրելու սովորութիւնը: Սակայն երբ անգամ մը այս սովորութիւնն ստացուի, ինչ սովորութիւն աւելի քաղցր եւ աւելի հաճելի կրնայ լինել: Խաղաղութիւն եւ պարտականութեանց համար դժուարութիւն կ'ունենանք երբ ի սրտէ եւ բոլորովին մեր երկնաւոր Հօր կը յանձնենք այն բոլոր դժուարութիւնները որ մեզ մօտ կը թուին, այն բոլոր ծրագիրները որոց յաջողութեան մասին տարակոյսի մէջ ենք, այն բոլոր խօսքերը եւ գործքերը զորս կը յուսանք օրհնեալ եւ օգտակար ընել վասն զի Նորա Հոգիէն ներշնչեալ են:

—Տր. Բայլը կ'ըսէ. «Մր. Կլաւսթընի հետ ունեցած վերջին տեսակցութեանս մէջ ծերունի զիւանադէտն ըսաւ ինձ, «Հանրային գործոց եւ պարտականութեանց մեծ բեռնն ներքեւ լինելով շնորհակալութիւն կը մատուցանեմ առ Աստուծոյ կիրակի աւուր համար, որ մարմնոյ եւ հոգւոյ հանգիստ կու տայ: Այժմ կենդանի եղող ութսունեւմէկ տարեկան զիւանադէտաց նշանաւորագուներն զարմանալի քաջառողջութեան պատճառներէն մին այն է որ նա ինքզինքը եւ իւր Արարիչը զրկած չէ կիրակիէն:» Ինչ որ օգտակար է մեծ մարդու մը համար, օգտակար է նաեւ մեծ քաղաքի մը համար. եւ տարակոյս չունինք թէ երկու պարագայից մէջ եւս աղղեցութիւնը նոյն պիտի լինի զօրութեան, առողջութեան եւ երկարակեցութեան վրայ:

—Բարեւ գործ գործելու համար արտասովոր պատեհութեանց մի սպասեր, այլ հասարակ առիթները յօգուտ գործածէ:

Կէֆէ

—Մեղքը տեսնելն զմարդ կամ կը տրտնեցունէ կամ յանցաւոր կ'ընէ: Եթէ կը տեսնենք զայն եւ ցաւ չենք զգար, մեղք կը գործենք:

Մէլիֆէ—Հէֆէ

—Միացեալ Նահանգաց մէջ 85,000 եկեղեցիք շինուեցան 1890ին: Այդ տարւոյ մէջ յիշեալ երկրին բոլոր քրիստոնեայ յարանուանութիւնք 1,000,000 նոր անդամներ ընդունեցին:

—Աստուծոյ լաւագոյն ծառայողն այն անձն է որ ամենէն աւելի կ'օգնէ մարդոց: Անձնասէր մարդը յոյժ բարեպաշտ մէկը չկրնար համարուիլ: Այն ողորմելին որ այլոց համար համակրանք չզգար, որ երբեք չզօրացուներ տկարը, չօգնէր կարօտեալին եւ չվերցունէր անկեալը, արժանի է ինչպէս մեր արդահատանաց նոյնպէս եւ մեր արհամարհանաց, վասն զի երբեք զգացած չէ պարտականութիւն մը կատարելէն յառաջ եկած ուրախութիւնները:

—Մէլիֆէ—Թայլը լրագիրը կը նկարագրէ Մեթոտականաց հնագոյն եկեղեցին յաշխարհի: Այս եկեղեցին, որ կը գտնուի Իտալիոյ Օրֆանոյ լեռան վրայ, կանխաւ կաթոլիկ եկեղեցի մ'էր: Կաթոլիկ հովիւը Մեթոտականութիւն ընդունեց մեթոտական միսիոնարի մը քարոզութեամբ, եւ անցեալ տարի նորա ժողովուրդը որոշեց բողոքական լինել: Կարգադրութիւնք եղած են որովք հին եկեղեցին կը փոխանցի նոր ընկերութեան: Կըսուի թէ այս եկեղեցին շինուած է յամին 815:

—Աստուծոյ պահանջներէն շատը անբանաւոր կը թուին Սուրբ Գրոց պատահական ընթերցողին կամ անհաւատ անձի մը, վասն զի անկարելի են: Քանզի արդարեւ անկարելի է որ մարդ իւր զօրութեամբ կատարէ այն բաներէն շատը զորս Աստուծոյ կը պահանջէ: Սակայն հետագայ խորհրդածութիւնները կրնան մեզ օգնել երբ կը կարդանք Տէրոջ խիստ պահանջները: Ամէն պատուէր խոստում մը կ'ենթադրէ: Աստուծոյ մեզ չհրամայեր բան մը՝ առանց զայն կատարելու համար զօրութիւն տալու: Անշուշտ յաճախ այս խոստումները պատուէրներուն հետ չեն տրուիր, եւ պատուէրները խոստումներուն հետ չեն տրուիր: Սակայն կրնանք վստահ լինել որ երբ Աստուծոյ մեզ կը հրաւիրէ գործ մը կատարել, իւր շնորհքը եւս պիտի կարողացունէ զմեզ զայն կատարել: Աստուծոյ օգնութեան վստահ կրնանք լինել քանի որ Նա իւր միածին Որդին աշխարհ զրկեց: «Ան որ իւր Որդւոյն չխնայեց՝ հապա մեր ամենուն համար մատնեց զանիկա, ալ ինչպէս անոր հետը ամէն բաները մեզի չպարգեւեր:»

—Աղօթքը թող առաւօտեան բանալին եւ երեկոյեան պարզունակը (Մէլիֆէ) լինի:

—Ոչ ոք կրնայ ի յաւիտեանակալութիւն անցնիլ, վասն զի արդէն անոր մէջ կը գտնուի:

Կանաչիկ—Փարս

—Քեզ կանոն ըրէ երբեք գէշ չխօսիլ բացակայ անձի մը վրայ: Եթէ առանձին ես բարեկամիդ հետ, իւր թերութիւնն իմացուր իրեն, եթէ այդ թերութիւնը դարմանելի է: Երբեք մի խօսիր թերութեան մը վրայ որ անդարմանելի է:

—Մեծ վտանգի ժամու մը մէջ սպայ մը այնչափ քաջութիւն ցոյց տուաւ որ իւր կինը յետոյ ըսաւ իրեն, «Ինչպէս չվախցար:» Սպան քաջեց իւր սուրը եւ անոր ծայրը կնոջ սրտին վրայ դնելով ըսաւ, «Ինչպէս կրնաս ժպտիլ:» «Վասն զի,» պատասխանեց կինը, «սուրը բռնողը իւր կեանքէն աւելի կը սիրէ զիս:» «Նոյնպէս է ինձ համար,» ըսաւ այրը՝ պատեանին մէջ դնելով սուրը: «Նա որ հովերը իւր ձեռաց ափին մէջ կը բռնէ, անհունապէս կը սիրէ զիս:»

—Պէլէ—Թէլէլը կը գրէ թէ եկեղեցի յաճախող ծեր անձ մը հետագայն ըսած է. «Մարդիկ կան որ եկեղեցի կը յաճախեն եւ աղօթքի ժամանակ այնչափ ամբապէս կը սեղմեն իրենց երկու ձեռքերը որ չեն կրնար իրարմէ բաժնել զայնս երբ նուիրատուութեան պնակն իրենց ջովէն անցնի:»

ԴՊՐՈՑՔ ԵՒ ՈՒՍՈՒՑԻՉՔ

Ա.

[Խմբագրական]

Մեր շուրջը գտնուած բազմաթիւ ընտիր առարկայք մշակութեան արդիւնք են: Մեր պարտիզաց թերթաշատ վարդերը եւ ուրիշ գեղեցիկ ծաղկանց մեծագոյն մասը մշակութեամբ զարգացեալ տեսակներն են վայրի վարդից եւ դաշտային ու լեռնային ծաղկանց, որք թէեւ գեղեցիկութենէ բոլորովին զուրկ չեն, սակայն շատ աւելի ստորին են քան մշակեալները: Վայրի խնձորները, խաղողները, շողմանները, եւ այլն, որոց մշակութեամբ զարգացեալ տեսակներէն կը բաղկանան մեր շուկայից մէջ վաճառեալ ախորժակամ պտուղները եւ բուսեղէնները, ընդհանրապէս թթու կամ անհամ են: Մեր կերած պտղոց եւ բուսեղինաց ախորժակի համը եւ սննդարար

յատկութիւնները կը պարտինք խնամով եւ զած մշակութեան: Եւ մշակութեան արուեստը դեռ կատարելութեան չէ հասած: Միշտ նոր եւ ընտիր տեսակ պտուղք եւ բուսեղէնք ձեռք կը բերուին, եւ մշակութեամբ զբաղողը կը յուսան թէ ինչպէս անկորիզ (չէփփէփ) խաղող յառաջ բերած են, նոյնպէս շարունակական մշակութեամբ վերջապէս պիտի յաջողին ձեռք բերել անկորիզ տանձեր, ծիրաններ եւ սալորներ: Մեր ընտիր ընտանի կենդանիները նմանապէս կը զբաղանցեն վայրի կենդանիները որոց զարգացեալ տեսակներն են: Ձիարչաւի սրնթաց ձին եւ յաղթանդամ կառածիգ ձին ձեռք բերուած են լաւ ընտրութեամբ եւ անասնաբուծութեամբ մը որ դարերէ ի վեր կը շարունակուի: Անասնաբուծութեան օգտակար արդեանց ուրիշ զարմանալի օրինակ մ'են Տրոնէմի կովերը, որոց համար կ'ըսուի թէ «յաճախ 6-9 կալոն (17-25 քաշ) կաթ կու տան մէկ օրը, միայն խոտ ուտելով, եւ այսպէս շաքարներ կը շարունակեն, 10-15 լիտր (35-55 քաշ) կարագ տալով մէկ շաբթուան մէջ:» Ամերիկայի մէջ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի հաւաբուծութեան: Տարբեր տեսակ հաւերու տարբեր անուններ տրուած են եւ ձեռնեղէց հաւաբոյժք գիտեն թէ ո՛ր տեսակները լաւագոյն են ուտուելու համար, ո՛ր տեսակներն են լաւագոյն ածողները եւ ինչ է անոնց համար լաւագոյն կերակուրը:

Թերեւս ոմանք ըսեն թէ թանկագին մետաղները, ինչպէս ոսկին եւ արծաթը, չեն կրնար զարգացուիլ. սակայն այս մետաղք յաւէտ արժէք կը ներկայացունեն քան թէ ըստ ինքեան արժէքաւոր են: Երկաթը, որ մետաղներուն օգտակարագոյնն է, մարդուս գործածութեան յարմարեցուիլէ առաջ շատ կը փոխուի բաղադրամասն այն վիճակին յորում կը գտնուի ի բնութեան: Դեռ վերջերս գտնուած են երկաթը պողպատի վերածելու Պէշմըրեան գործողութիւնը եւ երկաթը կալվանացունելու (galvanize), այսինքն՝ զինկով կամ անագով պատելու եւ այսպէս ժանդոտել պահպանելու, դաղիական հնարքը: Եւ սակայն մշակութեամբ զարգացունելու օրինակներ չեն տեսնու: Երկաթը կը մնայ այնպէս ինչպէս էր առաջ, եւ միայն զայն ձեւափոխելու եւ գործածելու քանի մը նոր կերպեր գտնուած են: «Մշակութեամբ զարգացում» բացատրութիւնը կրնանք գործածել միայն այն առարկայից համար որք կեանք ունին: Խնձորի, կովուց եւ ձիոց համար լոկ նոր գործածութիւններ գտած չենք, այլ մշակութեամբ զայնս յոյժ տարբեր եւ գերազանց ըրած ենք վայրի տեսակներէն:

Թերեւս մշակութեամբ զարգացման սոյն ընդունակութիւն կը վերաբերի բոլոր այն բաներուն որք կենդանական կամ բուսական կեանք ունին, սակայն այդ ընդունակութիւն բարձրագոյն աստիճանաւ կը վերաբերի այն բուսոց որք ամենէն աւելի օգտակար են, եւ այն կենդանեաց որք ամենէն աւելի իմացականութիւն ունին: Հաւանականապէս գորտ մը շատ պիտի չփոխուի ո եւ է աստիճան մշակութեամբ, մինչ կապիկ մը կը ստանայ այնպիսի իմացականութիւն որ գրեթէ մարդկային կը թուի:

Արդ՝ մարդ այս օրէնքին կը հպատակի, եւ այն փոփոխութիւնը որ կրնայ մշակութեամբ յառաջ բերուիլ ի նա՝ մեծագոյն է քան փոփոխութիւնն որ կը գործուի ո եւ է

ստորնադոյն կենդանույ մէջ: Այս մշակութիւնն է որ յառաջ կը բերէ քաղաքակիրթ եւ վայրենի ցեղոյ մէջտեղ գտնուած տարբերութիւնը: Մշակութիւնն է որ այսօրուան Անգղիացիները եւ Գերմանացիները գերադասեց ըրած է քան իրենց վայրենի նախնայորէրը, որը Քրիստոսի ժամանակ կ'ապրէին: Մշակութեան սոյն արդիւնք աստիճանաւ մը կը ժառանգուի: Հառաքակ Դադլիացին կամ Գերմանացին, որոյ նախնարը դարերէ ի վեր առաւել կամ նուազ իմացական մշակութիւն վայելած են, պիտի ունենայ մեծագոյն ուղեղ մը եւ ընդունակ պիտի լինի կարողագոյն ու ազնուագոյն մարդ մը լինելու քան թէ հասարակ Նոր կուրիւնացին, որոյ նախնարը իրենց միտքերը ընդ վիճակի մէջ թողած եւ միայն իրենց մարմնոյն պէտքերը գոհացունել ջանացած են: Կը մոռնանք զայս երբ կ'ակնկալենք որ այն ազգերը որք դեռ նոր դարձած են կռապաշտութենէ եւ բարբարոսութենէ՝ անմիջապէս հնագոյն քրիստոնեայ ազգաց հաւատար կարողութիւն եւ նկարագրի զօրութիւն ցոյց տան: Եւ մշակութիւնը որչափ շատ ալ լինի, չկրնար ցեղային յատկանիշերը ջնջել: Խնձորը երբեք տանձի չփոխուիր, բայց մշակութեան արդեամբ լաւագոյն խնձոր մը կը լինի: Եւ եթէ մշակութեան վերջ տրուի, անցելոյն մէջ շահուածը կը կորսուի: Պատմութիւնը մեզ կը ներկայացունէ բազմաթիւ ազգեր որք բարբարոսութեան վիճակէ ի քաղաքակիրթութիւն բարձրացած են, սակայն մեզ կու տայ նաեւ այնպիսի ազգաց օրինակները որք երբեմն քաղաքակիրթեալ լինելով՝ դարձեալ բարբարոսութեան մէջ ինկած են:

Միայն դաստիարակութիւնը չէ որ անհատներն անհաւասար կ'ընէ: Բնական կարողութեանց մէջ մեծ տարբերութիւն կայ, եւ այս այնպիսի բան մ'է որում բացատրութիւն մը չկրնար տրուիլ: Ձենք կրնար ըսել թէ ի՞նչ պատճառաւ Քարլոյ Մարիա Պոմպիարթի երկրորդ որդին այնչափ հսկայ միտք մը ունէր, մինչ սորա չորս եղբայրներն հողիւ գերազանց կրնանք համարել հասարակ մարդոցմէ: Ո եւ է դաստիարակութիւն չէր կրնար զՄ. Կլաւտիոս ընել այսպիսի գիւտնադէտ մը եւ գիտնական մը, եթէ նա չուներ ընտանեկան աստիճանի բնական կարողութիւն: Սակայն միայն իւր բնական կարողութիւնը բաւական չէր. պէտք էր այդ կարողութիւնը զարգացունել դաստիարակելով յիշքն եւ յօքսփօրտ: Մեծ մարդ մը յառաջ բերելու համար երկու բաներ միասին գտնուելու են. բնական մեծ կարողութիւն եւ դաստիարակութեան դիւրութիւն: Նեւտոն, Լաիլլաք եւ Գալիլէոս զարմանալի մտաց տէր մարդիկ էին: Սակայն Նեւտոն դաստիարակուեցաւ Քէմպրիձի համալսարանին մէջ, եւ Գալիլէոս՝ Փիզայի համալսարանին մէջ: Ձենք կրնար երբեք գիտնալ թէ աշխարհ քանի Նեւտոններ, Լաիլլաքներ եւ Գալիլէոսներ եւս կրնար ունենալ, եթէ այդ անձանց հաւասար բնական կարողութիւն ունեցող մարդիկ դաստիարակութեան պատեհութիւններէ զուրկ չլինէին: Մարդ մը իւր բոլոր դաստիարակութիւնը դպրոցի մէջ չստանար: Եթէ իւր ծնողք բարի եւ իմաստուն անձինք են, անոնցմէ կը ստանայ իւր դաստիարակութեան ամենէն թանկագին մասը, Դարձեալ իւր դաս-

տիարակութեան մէկ մասը կ'ընդունի այն արհեստին կամ զբաղման մէջ յոր կը մտնէ, մաս մը եւս կ'ընդունի մարդոց հետ ունեցած յարաբերութենէն, եւ ուրիշ մաս մը, եթէ ընթերցասէր է, իւր կարդացած գիրքերէն եւ թերթերէն: Երբեմն կը տեսնենք յոյժ իմաստուն եւ ազդեցիկ մարդիկ որ երբեք դպրոց դացած չեն, կամ յոյժ քիչ ատեն դացած են: Զոն Սթիւըրթ Միլ իմաստասէրը իւր բոլոր դաստիարակութիւնը հօրմէն ընդունեց՝ տան մէջ: Այնպիսի մարդիկ որք աղքատութեան պատճառաւ կարող եղած չեն դպրոց երթալ իրենց մանկութեան ժամանակ, բան մը սորվելու հաստատ որոշում ունենալով յաջողած են լաւ դաստիարակութիւն ձեռք բերել՝ երեկոյները կամ իրենց պարապոյ ժամերն ընթերցանութեամբ անցունելով:

Սակայն այսպիսի պարագայք բազմաթիւս հաղուագիւտ են: Այդպիսի անձանց օրինակը ցոյց կու տայ թէ «ուր որ կամք կայ, հոն ճամբայ կայ» եւ քաջալերութիւն մը կը լինի այլոց, սակայն ընդհանրապէս մարդիկ եթէ դպրոց չերթան եւ դպրոցի մէջ ուսում չընդունին, տգէտ կը մնան: Ծնողք ընդհանրապէս եթէ կարողութիւն ունենան իսկ, ժամանակ չեն կրնար ունենալ իրենց դաւակները դաստիարակելու: Եւ եթէ ծնողք ժամանակ եւ կարողութիւն ունենան իսկ, միայն տան մէջ դաստիարակեալ տղան շատ բաներէ կը զրկուի: Տղան օգուտ մը կը քաղէ իւր աշակերտակցաց հետ ընկերակցելով եւ մրցելով: Դաստիարակութիւնը, նման զերթէ ուրիշ ամէն բանի, նոր շահեկանութիւն եւ հրապոյր կը ստանայ երբ ընկերական տարրն յայն մտնէ: Եւ տղայ մը չհասկնար ինքզինք եթէ չկրնայ իւր կարողութիւնը բաղդատել այլոց կարողութեան հետ: Այս պատճառաւ Եւրոպայի վեհապետական դերձաստանաց զաւակներէն բազումը ուրիշ աղայոց հետ դպրոց կը զրկուին: Գերմանիոյ այժմու կայսրը իւր մանկութեան ժամանակ դպրոց կ'երթար:

Ներկայ յօդուածը գրուած է իբրեւ ներածութիւն կարգ մը յօդուածոց՝ դպրոցաց եւ ուսուցչաց վրայ: Եթէ սոյն յօդուած վերացական է, կը յուսանք թէ մեր միւս յօդուածները զուրկ պիտի չլինին գործնական տարրէն:

ԻՆՉ ԲԱՆՈՎ ԱԶՍՈՒԵՑԱԻ
(Ե. Բ. Բ. Բ. Բ. Բ.)

Շատ տարիներ առաջ, Ծննդեան առաւօտ մը, օրաթերթի մը գեղատիւ լրագրեր երկրին առաջնակարգ խմբագիրներէն եւ հրատարակիչներէն միոյն ներկայացաւ յանձնարարութիւն մը՝ կատարելու համար: Լրագրերը գլուղացի տկարակաղմ պատանի մ'էր, որ ինքզինք առանց տան եւ բարեկամի գտնելով մեծ քաղաքի մը մէջ՝ փորձութեան տեղի տուած էր եւ գիտեմուտութեան ու խաղամուտութեան կը հետեւէր: Հրատարակիչը տղուն մտիկ ընելու ժամանակ դիտեց այն գիծերը զորս անառակութիւնն արդէն զրոյշած էր նորա գէմբին վրայ: Այնպիսի մարդ մ'էր նա որ աշխարհի վրայ իւր գործն ըրած էր օգնել այլոց: Ոչ ոք նորա ձեռքը բռնելու պատեհութիւն ունեցած էր փողոցի վրայ, առանց կենաց մէջ նոր քաջութիւն եւ յոյս ստանալու անկէ: Հրատարակիչը հարկ եղած պատասխանը առաւ լրագրերին, եւ նորա ձեռքը սիրալիւ եղանակաւ սեղմելով՝ ըսաւ,

«Ծնորհաւոր Ծնունդ կը մաղթեմ քեզ, տղաս»: Ապա դարակէ մը գիրք մը առաւ, որ անդղիացի, զաղիացի եւ գերմանացի մեծագոյն հեղինակաց կենսագրութիւններն ինչպէս նաեւ այդ հեղինակաց գրութիւններէն քաղուածներ կը պարունակէր: «Աստ կան», ըսաւ նա, «քանի մը բարեկամներ նոր տարւոյն համար: Երբ ժամ մը անցունես նոցա հետ, բարձր ընկերակցութիւն մը վայելած պիտի լինիս»:

Անակնկալ մարդասիրութիւնն այնպիսի մարդու մը որոյ վրայ ամենայն ակնածանօք կը նայէր լրագրերը, զօրաւոր ներգործութիւն մը ունեցան այս վերջնոյն վրայ: Պատանին իւր պարապոյ ժամերը կ'անցունէր ուշադրութեամբ ընթերցելով այն գիրքը, եւ այսպէս արթնցան իւր ուսանողական թաքուն տաղանդները: Դրամ խնայելով հետզհետէ կը գնէր այն մեծ հեղինակաց ամբողջ գործերը: Աւելի կ'աշխատէր որպէս գիւտեղի դրամ շահէր այդ գիրքերը գնելու համար: Քանի մը տարի յետոյ սկսաւ հաղուագիւտ եւ հետաքրքրական գիրքեր հաւաքել եւ ուսանիլ եւ համառօտ յօդուածներ գրել գրական դժուարիմայ նիւթերու վրայ: Նմանօրինակ ճաշակ ունեցող մարդիկ դառն դնա, եւ երկրին առաջնակարգ գիտուններէն եւ խորհողներէն ու մանք իւր բարեկամներն եղան: Սակայն նա չմոռցաւ երբեք թէ ինք միայնակ եւ բարեկամէ զուրկ պատանի մ'էր երբեմն որ խաղամու եւ գիտեմու լինելու վտանգին մէջ էր, երբ մարդասէր ձեռք մը ետ քաշեց զինք, եւ ուստի ինք եւս իւր կարգին կը վնասէր ուրիշ միայնակ եւ բարեկամէ զուրկ տղայք քաղաքին մէջ եւ իւր ձեռքը երկնցունելով կ'օգնէր նոցա դուրս ելնել փորձութեանց վէշէն: Այսպէս իւր կեանքը տարուէ տարի ընդարձակելով եւ խորնալով զօրաւոր դեռ մը եղաւ որմէ բազումը միսթարութիւն եւ օգնութիւն կը գտնէին:

Այս անձ մեռաւ անցեալ ձմեռ: Երբ իւր դրատունն ի վաճառ հանուեցաւ, ծովեղերեայ քաղաքաց բոլոր հաղուագիւտ գիրքեր հաւաքողները ժողովեցան: Նորա հիւանդութեան ժամանակ լրագիրը սկսան յանկարծ գնահատել իւր արժանիքը որ ցայն վայր գիտցուած չէր: «Սորախորհուրդ ուսանող մը, որ մանկան մը սիրտն ունի»:

«Հրատարակագիր մը որ երբեք բառ մը չգրեց նուստո նպատակի մը համար»:

Այսպէս կը գրէին այդ լրագիրը: Նա այս ներբողները կ'ընթերցուէր ժպտելով հանդարտութեամբ: Այն դերասանը որ յաւիտեանս թողած է թատերաբեմը, զոյգն կարեւորութիւն կու տայ ժողովուրդեան գովասանաց զորս հեռուէն կը լսէ: Այս անձն օր մը բարեկամի մը ձեռքը դրաւ հին եւ աղտոտ գիրք մը: «Երբ ես մեկնիմ», ըսաւ նա, «Մ. — ի տուր զայս եւ ըսէ նմա թէ կենացս մէջ ի՞նչ բարի եւ օգտակար գործ որ ըրած եմ, կը պարտիմ իրեն եւ երեսուն տարի առաջ իւր ըրած սոյն Ծննդեան նուէրին»:

Այս համառօտ պատմութիւնը բացարձակապէս ճիշդ է: Կը համարձակինք պատմել զայն վասն զի չկայ այժմ կենդանի անձ մը որում կարող լինի այն միասնել, մինչ թերեւս բազմաց պիտի օգնէ որ բարեկամական ձեռք կարկառեն իրենց այն եղբարց որք մոլորած են կենաց միջին շաղաղ մէջ:

ՀՐԱԶԻՆՈՒՑ ՀԱՐՏԱՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ
Ի ՊԵՆՃԻՍ
Տը Քուրսի Փէրի, անգղիական ընդհա-

նուր հիւպատոսը, 1890ին պերճիական արհեստից վրայ տուած իւր տեղեկագրին մէջ կ'ըսէ թէ Լիէժի գլխաւոր ճարտարագործութիւնն է հրազինուց շինութիւնը: Քաղաքին մէջ կը գտնուին աւելի քան 180 արհեստաւորք որ հրացանի շինութեամբ կը զբաղին, եւ ի գաւառս այդ արհեստով պարապող գործաւորաց թիւը կը հասնի աւելի քան 40,000ի: Լիէժի հրացանաշինութեան մասնաւոր հանգամանքը սա է որ հոն դուն ուրեք կը գտնուին գործարանք, մեր (Անգղիացոց) հասկցած իմաստով, վասն զի հրազինուց այլ եւ այլ բաղադրիչ մասերը գործաւորք կը շինեն իրենց տանց մէջ եւ կը բերեն զայնս բուն արհեստաւորին, որոյ գործն է լոկ զայնս յարմարեցունել իրարու եւ կատարելագործել հրազինքը եւ ամբարել: Աստի անմիջապէս կը տեսնուի թէ ընդէ՛ր Լիէժիցի արհեստաւորը կարող է մրցիլ յայսմ մասին նուազ նպաստաւոր վիճակի մէջ գտնուող երկրաց արհեստաւորաց հետ առանց ընդարձակ միջոցներ եւ մեծածախ գործանոցներ ունենալու:

Լիէժի նախափորձից շէնքը (proof-house), որ է կառավարական հաստատութիւն, հնագոյնն եւ յոյժ մեծազոյնն է յԵւրոպա եւ հաւանականապէս նաեւ յաշխարհ համայն, եւ մօտեւս աւելի մեծապէս ընդարձակեալ է եւ զարգացեալ: Ի Պելճիա մէն մի պատրաստուած հրազին պարտի փորձուիլ ի Լիէժ յիշեալ շէնքին մէջ, եւ այնուհետեւ թոյլ կը տրուի ծախելու (բաց ի այն հրազինուց գործ թոյլ կը տրուի զրկել ծանօթ փորձի շէնք մը, օրինակի վասն, ի Պրմինկհամ, փորձի դրուելու համար), եւ այս փորձերը կատարող ճարտարը, բաց ի իւր սովորական պարտականութիւններէն, կառավարութեան յանձնարարութիւն ընդունած է զնոյնութիւններ կատարել եւ զարժանն տնօրինել ի մասին բոլոր հրազինուց որ կը շինուին ի Պելճիա, ի բաց առեալ կառավարութեան գործարանաց մէջ շինուած զինուորական հրացանները որք փորձի շէնք դրուի ի Լիէժ: Մէն մի կրկնափող հրացան եւ ատրճանակ պարտի փորձուիլ երեք անգամ: Նախ մէն մի փող ուրոյն ուրոյն, երկրորդ՝ երկու փող միանգամայն երբ իրարու կը փակցուին, եւ հոսկ յետոյ՝ երբ կոթը կ'անցուի: Հոն աւելի քանակութեամբ վառօդ կը գործածուի քան ուրիշ նախափորձից շէնքերու մէջ:

Այս երբեակ փորձէն ծագած մեծ առաւելութեանց մին սա է որ գործաւորաց մէն մի գաս ուղղակի գրդիւ մը կ'ունենայ իսկապէս վստահելի նիւթ գործածելու: Վասն զի հրազին շինելու գործին մէջ աշխատողաց եւ ոչ միոյն կը տրուի վարձ մինչեւ որ հրազինը չանցնի երեք փորձերէն ապահովապէս: Զոր օրինակ, եթէ փող մը կը պայթի առաջին փորձին (այսինքն մէն մի փող ուրոյն ուրոյն), փողը շինողը կը կորուսանէ իւր աշխատութեան վարձը եւ նիւթը, վասն զի պարտական է վերստին շինել պայթած փողն առանց ծախքին փոխան բան մը ընդունելու: Եթէ փողը պայթի երկրորդ փորձին, քիստը միայն փողը շինողը չքաշեր, այլ նաեւ փողերն իրար փակցունող արհեստաւորը, վասն զի սա բաւական խնամով քննած չէր երկու փողերը անոնց վրայ գործելէ առաջ: Եթէ հրացանը պայթի երրորդ փորձին, բոլոր անոնք որ գործած են հրացանին վրայ,

սկսեալ փողը շինողէն, կը կորուսանեն իրենց աշխատութեան վարձը: Այսպէս, ինչպէս ըսի, գործաւորաց իւրաքանչիւր զասն ունի ուղղակի անձնական շարժառիթ իսկապէս վստահելի հրացան շինելու: Բազմահարուածեան ատրճանակներ մի անգամ միայն կը փորձուին: Բայց ատրճանակին մէն մի մասը կ'ենթարկի խիստ քննութեան, եւ ամէն պակասաւոր հրազին կը մերժուի անմիջապէս:

ՅԵւրոպա կը գտնուին հինգ նախափորձից շէնքեր. սոքա են ի Պրմինկհամ, ի Լոնտոն, ի Սէնթ Էթիէն (Գաղիա), ի Ֆէլլա (Աւստրիա) եւ ի Լիէժ: Բայց միւսներէն եւ ոչ մին երբեք կրնայ բաղդատուիլ, ըստ կարեւորութեան, վերջնոյս հետ որ ամ ըստ ամէ կը սպառէ 3,000,000 մինչեւ 4,000,000 փամփուշտ (ֆէլէ) եւ աւելի քան 40 տակառաջափ վառօդ:

Լիէժի հրազինուց գործոյն ընդարձակութիւնը, բաղդատեալ անգղիականին եւ գաղիականին հետ, ակնյայտնի կ'երեւի ի Լիէժ, ի Պրմինկհամ եւ ի Սէնթ Էթիէն ի փորձ դրուած հրազինուց թուոյն՝ բաղդատմամբ:

Յամին 1889 ի փորձ դրուած հրացաններու եւ տեսակ տեսակ ատրճանակներու թիւն էր՝ 1,124,431 ի Լիէժ, 529,048 ի Պրմինկհամ, եւ 40,741 ի Սէնթ Էթիէն:

Աստի կը տեսնուի թէ ի Լիէժ փորձի դրուած հրազինուց թիւն է ի Պրմինկհամ փորձի դրուածներուն աւելի քան կրկինը, եւ գրեթէ կրկինը ի Պրմինկհամ եւ ի Սէնթ Էթիէն միանգամայն փորձի դրուածներուն: Եւ կարծեմ այնքան մեծ աճում եղած է յայսմ անցեալ տարուան միջոցին, որ երբ թիւերը հրատարակուին, ի Լիէժ փորձի դրուած հրազինուց թիւն յամին 1890՝ պիտի գտնուի աւելի քան 2,000,000:

ԼՈՅՍԸ ԿԸ ՄԻՐԵՐ

Ամերիկեան Միսուրի նահանգին ինչ ինչ մասանց մէջ ճանապարհէ մեկուսի տեղեր ոչ ինչ այնքան աւելի հասարակ է քան անխահանքի առանձին հորը: Այս անխահանքաց միոյն մէջ, գետնին մակերեսէն հարիւր ոտք ցած՝ կը գտնուէր փորքիկ ծեր ջորի մը, որոյ գործն էր քաշել բեռնաւորեալ սայլերը հակուղի դաւարդակէն վեր հորին ոտքը: Ետ եւ առաջ, ետ եւ առաջ կը կատարէր նա իւր տաղտկալի ճամբորդութիւնները գործոյ ժամուց մէջ, եւ գիշերը առանձին կը թողուէր անկիւն մը որ կը ծառայէր իրբեւ ակոռ: Հոն կը սպասէր լուսնութեան եւ թանձր մթան մէջ իւր մարդկային ընկերաց գալստեան: Հինգ երկար տարիներէ հետէ երբեք չէր չնչած վերի օդը եւ ոչ տեսած էր ցերեկուան լոյսը: Նա մեծապէս սիրելի էր հանքագործաց որք սովոր էին ամառը դալար խոտերու խորձեր բերել անոր, եւ ձմեռը՝ չաքար եւ խնձոր:

Գիշեր մը, երբ ջորին արձակուեցաւ իւր գործէն, անխաղորդաց մին առաջարկեց «ձիննին» վեր հանել վերամբարձ գործիքով: Ըրին այսպէս, նորա գողումը, մինչ վանդակը կը սկսէր վեր հանուիլ, կ'ամոքէր իւր ընկերաց խախտուիչ խօսքերով եւ գգուանքներով, եւ անա շուտ մը նա վերստին հասաւ ջորոյ մը բնական առանձնաշնորհմանց:

Յաջորդ առաւօտ երբ դարձեալ եկաւ գործելու ժամանակը, «ձիննին» վճռապէս մերժեց նորէն իջնել իւր տեղը: Ո՛չ համոզիչ բանք եւ ո՛չ սպառնալիք կա-

րող եղան մօտեցունել զնա հորին, եւ մրտցունել վանդակին մէջ որ կը սպասէր անոր: Այս բանին համար խորհրդակցութեան ժողով մը գումարեցաւ: Հանքագործք ի գումար շարժելով եղկելի անասնոյն վրայ որ հինգ տարի տառապած էր առանձնութեան մէջ, եւ մեղադրելով իրենք զիրենք որ անոր բանտարկութիւնը ա՛յնքան երկար ժամանակ տեւած էր, հոսկ ուրեմն լուծեցին խնդիրը, նոյն տեղն հանգանակութիւն մը բանալով իրենց աղքատիկ քսակէն, «ձիննին» գնելու բաւական, եւ անմիջապէս արձակեցին զայն որ արածի մարգագետնին վրայ:

Տարիներ յետոյ ջորին կը տեսնուէր որ հորին մերձակայ խոտերը կը կրծէր կամ կ'երթար անյայտ կ'ըլլար խոտի մեծ խորձի մը՝ ետեւը որ միշտ անոր համար պատրաստ կը կենար: Երբ կ'աւարտէին գործոյ ժամերը, նա անշուշտ հորին մօտ կը գլուխուէր, ուր լոկ մնջիկ կը վկայէր իւր աղատչաց, երբ կու գային վեր, թէ ինքն էր երջանկագոյն ջորին՝ Միսուրի նահանգին մէջ:

ԳԻԻՅԱՉՆԱԿԱՆ ԱՂՔԱՏՈՒԹԻՒՆ

Թէեւ Անգղիոյ հասարակ ժողովրդեան մէջ յաճախ յոյժ աղքատ անձինք կը գլուխուին եւ այսպիսեաց շատ անգամ նպաստներ կը տրուին, սակայն աշխարհի վրայ չկան մարդիկ որ աւելի նախանձախնդիր լինին անհատական կատարեալ անկախութեան քան գործաւոր զատու Անգլիացիք: Վերջերս անգղիական լրագրաց մէջ հրատարակուեցաւ այս իրողութիւնը լուսաբանող պատմութիւն մը որ խոնարհ անկախութեան գերագանց օրինակ մ'է աւելի տեղւոյ գործաւոր զանուց համար:

Հինգ տարի առաջ Անգղիոյ Հըտլըսֆիլտ քաղաքին բարեգործական ընկերութեան պաշտօնեայք իբր յիսուն անգղ. ոսկւոյ նպաստ մը տուին Մէթհիլ Մէսէնձըր անուն կարօտ գործաւորի մը: Այս անձն աղջիկ մը ունէր որ հակառակեցաւ իւր հօր նպաստ ընդունելուն դէմ, եւ կ'ուզէր որ ինք հայթայթէր նորա ամբողջ պիտոյքը: Մէսէնձըր մեռաւ: Իւր աղջիկը կ'աշխատէր տուներու մէջ զանազան փոքր գործեր ընելով, եւ մեծագոյն գումարը զոր կը շահէր մէկ շաբթուան մէջ՝ էր 8 շիլին: Այսպէս շահած դրամով ոչ միայն իւր պիտոյքը կը հայթայթէր, այլ ամենայն խնամով զգուշանալով «աւելորդ ծախքերէ», որք շատերուն համար անհրաժեշտ պիտի թուէին, կարողացաւ ժամանակ մը յետոյ ձեռք բերել ամբողջ յիսուն անգղ. ոսկւոյ գումարը զոր իւր հայրն ընդունած էր ընկերութեան պաշտօնէից եւ ստիպեց զնոսա ետ առնուլ այդ գումարը, որպէս զի «իւր ընտանեաց խոնարհ անկախութիւնը պահպանուէր»: Պաշտօնեայք շատ ընդդիմացան առնուլ այդ դրամը որոյ իւրաքանչիւր բէննին խեղճ աղջկան խնայողութեան արդիւնքն էր: Ըսին թէ երբ ինք հիւանդանար, մեծ թշուառութեան մէջ պիտի իյնար, եւ ջանացին համոզել զնա որպէս զի պահէր այն ստակը: Սակայն այնչափ անկեղծութեամբ եւ ջերմապէս կը բաղձար նա մուրացկանութեան արատը, վերցունել իւր ընտանեաց վրայէն որ յիշեալ պաշտօնեայք վերջապէս որոշեցին դրամն առնուլ եւ շահու տալ: Հըտլըսֆիլտի բարեգործական ընկերութեան նախագահին, գանձապետին

եւ զբարեկրիս անուամբ, որոշելով նաեւ որ զայն գործածեն ի նպաստ Օր. Մէսէնճըրի երբ սա պէտք ունենար, եւ նորա մահուանէն ետք ինչ որ մնար՝ ընկերութեան զբարեկրիս լրաց աւելցուէր, վասն զի այդ վեհաճն աղջիկը ծանօթ ազգական չունէր:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

ՄԱՅԱՑՈՒ ՄԵՂՔ

Այն մեղք որ անբաւելի, անհերքելի եւ անթողի է, Սր. Առաքեալն Յովնանէս, Աստուածորան Աւետարանին, «մահացու» կամ «մահու չափ» կը կոչէ (Ս. Յովն. Ե. 16): Թէ՛ Քրիստոսի առաքեալը եւ թէ՛ առաքելական դարու հոգեւոր պաշտօնեայք քրիստոնէից հետ ի միասին դիտէին եւ կը ճանչնային թէ՛ ո՛ր մեղքն է մահացու եւ ո՛ր մեղքն է ոչ մահացու: Ոչ միայն այսպիսի, այլ նաեւ դիտէին թէ՛ անօգուտ է աղօթել մահացու մեղաց մէջ գլորեալ մեղաւորին համար: Առաքեալը խրատ կու տայ եղբարց որ աղօթեն ոչ մահացու մեղք գործողին համար:

Քրիստոնեայ մը կամ հոգեւոր պաշտօնեայ մը երբ կ'աղօթէ իւր անկեալ եղբոր համար, կը խրատէ, կը յորդորէ եւ կը թախանձէ նաեւ այն անձը որ աղատուի իւր մեղքէն: Եթէ հաստատուն կայնող եղբոր սրտին մէջ յոյս չկայ այն անկեալ եղբոր վերականգնելուն, նա ո՛չ հաւատքով կարող է աղօթել եւ ո՛չ յուսով լի խրատ եւ յորդոր տալ նմա: Քրիստոնեայն պարտաւոր պիտի լինի առաջի Աստուծոյ եթէ վշտով եւ սգով չաղօթէ ոչ մահացու մեղքով բռնուած իւր սոյն եղբոր դարձի գայուն եւ ապաշխարելուն համար: Այն դիւրագոյթ եղբոր արիւնը կը պահանջուի արթուն, զգոյշ եւ հաստատ կանգնող եղբոր ձեռքէն: Եթէ իւր եղբայրն ապաշխարութեան եւ ողորմած Քահանայապետին, Յիսուս Քրիստոսի, բերելու եւ Նորա ուտից առջեւ խոնարհեցնելու մասին անյոյս սիրտ կը կրէ, պէտք է յատկապէս նախ եւ առաջ խնդրէ Աստուծմէ որ տայ իրեն յուսով լեցուն սիրտ մը, եւ ապա աղօթէ իւր եղբոր համար:

Քանի որ իւր եղբայրը դատելու սիրտ կը կրէ իւր մէջ, անյարմար է նորա համար աղօթելու: Իսկ երբ իւր սրտին մէջ սաստիկ ցաւ եւ կարեկցութիւն կը զգայ, այն ատեն կարող է աղօթել: Երբ այս հոգեով կ'աղօթէ, Աստուած Հոգւոյն Սրբոյ զօրութիւնը եւ աղբնցութիւնը կը դնէ նորա յորդորական եւ խրատական խօսքերու մէջ զորս աղօթքէն յետոյ պիտի խօսի: Աղօթող անձն կը խնդրէ որ Աստուած խօսք դնէ իւր բերանին մէջ, զի մի՛ գուցէ մարդկային բնական սրտէն յառաջ եկած լեզուաւ խօսի, որոյ մէջ անզգոյշ, յանդուգն, հրամայողական եւ դատողական խօսքեր գրտնուին, այլ այնպէս խօսի որ մեղուցեալ եղբայրն սրտանց, առանց կասկած մը կամ տարակոյս մը ունենալու լսած խօսքերուն վերայ, սրտի ներքին համոզմամբ միամտի թէ իւր եղբոր խօսքեր բոլորովին հեռի են աշխարհային նպատակէ եւ չարժանիքէ, եւ թէ ինչ որ նա կ'ըսէ եւ ինչ խրատ որ կու տայ՝ բոլորն Աստուծոյ Հոգիէն թելադրուած կը խօսի, կարեկցաբար կը խօսի, եւ թէ իրեն համար արտասուելով եւ լսելով գրկած է օրհնեալ Փրկչին ոտքերը եւ ուղղակի Քրիստոսի ոտից քովէն կու գայ

իրեն: Քրիստոսի կողմանէ եկած է, ուստի ինչ որ կը խօսի՝ ի դիմաց Քրիստոսի կը խօսի, ի դիմաց Քրիստոսի կ'աղաչէ, կ'արտասուէ եւ կը թախանձէ: Այն ատեն մեղուցեալ եղբայրն իբր իւր սրտէն նետահար կը լինի, զգացումներն անմիջապէս կը փոխուին, մեղաց ամօթն, մեղաց զղուանքն եւ մեղաց դատապարտութեան զգացումն, որ իւր սրտէն եկած եւ մեկուսացած էին, կ'արթնան իւր մէջ, եւ դժոխքի մէջ եղած հոգեոց կրած տանջանքներուն նման կը նեղեն իւր խիղճն եւ հոգին, եւ ինքն այդ հոգիներէն միայն սա տարբերութիւնն ունի որ փրկուելու յոյսէն զրկուած չէ:

Երբ իւր եղբայրն եկաւ դիմք ապաշխարութեան դարձնելու, կարծեց թէ իւր գործած մեղքեր յատուկ անուշով եւ պարագայիւք պիտի յիշէ, ուստի ինք եւս յատուկ պատրաստութիւն ըրաւ յառջմանէ որ պաշտպանէ ինքզինք: Եթէ երբեք ունի այնպիսի մեղք մը որ չկրնար պաշտպանուիլ, այն ատեն պիտի ջանայ ցուցնել թէ այդ տեսակ մեղք գործող անձինք եկեղեցւոյ մէջ եւս կը գտնուին եւ եթէ նոքա ապաշխարեն, ինք եւս պատրաստ է ապաշխարել: Բայց ազոր ընդհակառակն տեսաւ իրեն եկող եղբոր դէմքին, աղօթքին եւ խօսքերուն վերայ: Իւր եղբայրը միշտ ջանաց Քրիստոսի դէմքն ցուցնել իրեն: Նա կ'ըսէր. «Երեսանկեալ կ'աղաչեմ եւ յոյժ կը թախանձեմ որ այս երեկոյ քու սովորական աղօթից մէջ ուշի ուշով, Աւետարանի լուսով նայիս քու սրտին վերայ եւ դիտես թէ Յիսուս այն առջի դէմքով կ'երեւի քեզ զոր դուն կը տեսնէիր եւ կը վայելէիր եւ որով կը հրճուէիր ձախորդ օրերուդ մէջ, կամ թէ թուրով, ապտակով եւ Հրէից ծաղրաբանութիւնով նախատուած դէմքով որ Գողգոթայի խաչին վերայ էր: Եթէ Յիսուսի դէմքն տրտմութեամբ լի կ'երեւի, ոչ թէ արտաքին թշնամեաց ապտակներուն եւ թուրին պատճառաւ, եւ եթէ քու մեղքովդ եւ քու ընթացքովդ բարձրացած է նա խաչին վերայ եւ այսպէս տրտում, ողորմելի եւ արտասուալով աչքով խոնարհեցուցած է իւր գլուխն ուսին վերայ եւ այն տոգոյն աչքերով ուղղակի երեսդ կը նայի, այն ատեն հարցուր: «Տէր Յիսուս, իմ մեղքիս համար այսպէս տխրադէմ երեսով կը նայիս ինձ,» եւ հարցուր թէ քու ո՞ր մէկ մեղքիդ համար է այդ կերպարանափոխութիւն եկած Յիսուսի վերայ: Ինքն Յիսուս քեզ պատասխան պիտի տայ:»

Մեղուցեալ եղբայրն ամօթահար երեսով դատապարտուած եւ ափ ի բերան եղած յանցաւորի մը նման կը կենայ իւր եղբոր առջեւ, եւ եղբայրը ծնկան վերայ դալով սրտառուէ կերպով կը խնդրէ Աստուծմէ որ իւր գլխով թեմբ եւ ողորմութեամբ խաղաղութիւն տայ այն եղբոր սրտին, եւ այսպէս կը մեկնի: Կը մեկնի, բայց նորա աղօթից գրեթէ ամէն մէկ խօսքն եւ ամէն մէկ բառն իբրեւ անմեկնելի եւ անբացատրելի զօրութիւն կը լինին եւ մեղուցեալ եղբայրն քարշիւղ եւ մղելով կը տանին կը հասցնեն իջեալին ոտից առջեւ:

Առաքելոց դարու քրիստոնեայք եւ այն դարու սրբոց ոգով եւ փորձառական դիտութեամբ հմտացեալ քրիստոնեայք այս տեսակ աղօթքով հրահանգուած՝ այս եւս ասոր նման ջանքեր ընելով կ'աշխատէին իրենց անկեալ եղբայրն հանելու մեղաց խորերէն, փոխանակ աշխարհի իմաստու-

թեամբ լի եւ հարուստ փաստաբանութեամբ կամ դատաւորական սպառնալիք եւ երկիւղով ճանչցնել տալու մեղաւորին իւր մեղքն: Երբ եկեղեցի մը աշխարհային ճամբայով եւ աշխարհային հնարքով, վեհանձնութեամբ եւ իբրեւ աշխարհի ատենանկատելով Քրիստոսի եկեղեցւոյ կառավարութեան ատենանք, իբրեւ աշխարհային դատաւոր կը դատէ եւ կը դատապարտէ յանցաւոր եղբայրը, եկեղեցւոյ յանցաւորներն եւս աշխարհի նոյն փաստերով յաջողութիւն պիտի գտնեն մնալու նոյն եկեղեցւոյ մէջ առանց ապաշխարելու եւ առանց Հոգւոյն Սրբոյ լոյսն իրենց սրտերուն վերայ ծագած տեսնելու: Այսպիսի պարագայի մը մէջ հոգեւորութիւնն հետզհետէ կը նուաղի եւ կը սպառի, եւ մարմնաւոր խորհուրդ եւ կեանք կը ծնանին, կը սնանին եւ կը զօրանան, եւ այնուհետեւ Աստուծոյ եկեղեցին իբր քաղաքական մի ընկերութիւն կը հանդիսանայ աշխարհի առջեւ:

ԽՈՒՂԻՔ

Ս. Դ.

ՆԱՄԱԿ ՖԱՐԳԻՆԷ

Փարգին հին աւերեալ քաղաք մ'է Տիգրանակերտէ իբր 48 մղոն հեռի դէպ արեւելեան հիւսիս: Նորա բոլորովը քաղաքը կուսածեւ շինուած պարսպին փրատակները կը ցուցնեն թէ մեծ դիրք մը բռնած է նախնի դարերու մէջ: Փլատակաց մէջ գտնուած նշաններէն եւ դեռ եւս պարսպին կանգուն մնացած մասերուն վրայ եւ դած գրերէն եւ նշաններէն կ'երեւի թէ Հռոմայեցիք կամ Յոյնք, Սարակինոսք եւ Պարսիկք փոփոխակի իշխանութիւն վարած են աստ: Մղկիթներու եւ եկեղեցիներու դեռ եւս կանգուն մնացած պատերը ակնյայտնի վկաներ են թէ միծամեծ ծախքերով եւ մեծ ճարտարապետութեամբ շինուած են այդ շէնքերը: Սակայն ժամանակին աւերիչ ձեռքը հուսկ ուրեմն աւերակ դարձուցած է այդ հսկայակերտ պարիսպն ու մեծածախ շէնքերը: Ժամանակին հետ անցած են այժմ այդ բոլոր շէնքերու թիւները: Փարգին 5-600 տուն ունի հիմա: Իւր անուշ ջուրն ու առողջարար օդն տարուէ տարի իրեն եկող դաղթականաց թիւը կը շատցնեն, այնպէս որ երթալով քաղաքի մը կերպարան կ'առնու:

Տասներկու տարիէ ի վեր է որ կանոնաւորապէս քարոզիչ կը նստի հոս: Եօթը տուն աւետարանական ժողովուրդ կայ, ընդ ամենայն 38 մարդ: Ասոնք ամէն ալ աղքատ դասու կը վերաբերին: Թէեւ նիւթապէս խեղճ, սակայն հոգեւորապէս բաւական հարուստ են: Գործը հոս երթալով յուսալից կ'երեւնայ: Կիրակնօրեայ ժողովներու յաճախողաց թիւն է 40-70: Պաշտամունքը քրդերէն լեզուաւ կը կատարուի, զի բոլոր ժողովուրդը քրդախօս է: Վերոյիշեալ 7 տուներէն երեքը հաստատուն ուխտով որոշած են տասանորդ տալ իրենց բոլոր ստացուածքէն: Մնացեալ 4 տուները թէեւ օրական հացի կարօտ են, սակայն դարձեալ հոգեւոր տուրք կու տան, ամէն մէկը իւր կարողութեան չափով: Փարգինու դիրքին նայելով յարմար դատուած է որ կեդրոն ըլլայ իւր առջեւ եղած Սլիվանու ընդարձակ դաշտին, որոյ ծոցը կան 60ի չափ հայաբնակ շէն գիւղեր: Եղբարք ժողովարանի մը եւ դպրոցի մը շէնքերու շինութեան համար ծաղախ մը ներկայացուցած են կառավարութեան: Կը յուսանք

թէ հրամանագիրը ելլելուն պիտի սկսուի չէնքերու շինութիւնը: Եղբարք խոստացած են այս շինութեանց համար 800 դահի- չափ օգնութիւն ընել, ոմանք վայտ եւ ոմանք քար տալով եւ ոմանք ալ շինու- թեանց ատեն ձրի աշխատելով: Այս օգնու- թիւնը եղբարք բոլոր կարողութիւնն է: Այժմու տեղը ուր պաշտամունք կը կա- տարուի, քրդական ձեւով շինուած դժուծ սենեակ մ'է, որոյ առաստաղը բոլորովին մրո- տած է եւ պատերը խորտուբորտ են: Արեւ- մըտեան կողմը վառարան մը եւ ամպխոնին ճակատը 3 հատ փեթակ կան: Երկոտասան ամաց մէջ տեղւոյս եւ մօտակայ երկու եկե- ղեցիք շարունակ նեղութիւններ քաշած են, եւ ազգայնոց նախատանաց նշանակ հղած էին երէցի մը չղոյութեան պատճառաւ, զի տարիներով Մկրտութեան եւ սուրբ Հա- ղորդութեան խորհուրդները չէին կատար- ուեր ի նոսա: Վերջապէս Ֆարգինու եւ Գլէսիի եկեղեցիք միանալով որոշեցին մէկը որ իրենց վրայ երէց ձեռնադրուի: Եթէ Տէրը կամենայ հոկտեմբերի վերջերը պիտի կատարուի ձեռնադրութեան հանգէսը: Յա- տուկ աղօթք կը խնդրուի այս բանին հա- մար: Բոլոր աւետարանական եղբարք իւ- բեւ ճշմարտախօս եւ հաւատարիմ մարդիկ յարգ եւ պատիւ ունին հասարակութեան եւ կառավարութեան առջեւ: Ո՛չ ապաքէն մեծ ուրախութեան պատճառ եւ քաջալե- րութիւն է այս:

Գլէսի 17 տուն ունի. շինուած է Ֆար- գինու արեւմտեան հարակային կողմը 4 մղոն հեռաւորութեամբ: Հինգ տարիներէ ի վեր է որ գործը սկսած է հոս կանոնա-ւոր քարոզիչ նստելով: Եօթն տուն Աւե- տարանի ճշմարտութիւնները ընդունած են: Ընդ ամենայն 80 անհատ, որոց 30ը եկեղեցւոյ անդամ են, 16 այր եւ 14 կին: Ասոնք սիրով եւ խաղաղութեամբ կը բնա- կին իրարու հետ Բրիտանոսի ընտիր հօտ մը ըլլալով: Թուէս երկու տարի առաջ շինած են իրենց ժողովարանը, բաւական յարմարութեամբ եւ վայելչութեամբ, հին եւ աւերեալ եկեղեցւոյ մը տեղը: Բիւր- տիստանի ընկերութիւնը միայն 15 ոսկի օգնութիւն ըրած է այս շէնքին համար: Ժողովարանի արեւմտեան պատին կից կան երկու սենեակներ զպրոցի յատկացուած. բայց եղբարք չունենալով քարոզիչի տուն՝ այդ սենեակները ցարդ գործածուած են քարոզչի բնակութեան համար: Աշակերտք եւս ժողովարանի մէջ կը կարդային: Մեծ ուրախութեամբ եւ չնորհակալութեամբ կ'ը- սենք որ հիմա Խարբերդու Հիւսէյնիկ գիւղին բարեսէր եղբարք 3 ոսկի օգնու- թիւն տուած են, որ Գլէսիցիք երկյարկեայ տուն մը շինեն իրենց քարոզչիին համար: Սկսուած է սան շինութիւնը ժողովարա- նին արեւելեան պատին կից: Գիւղին տղաքը մեծաւ մասամբ կը կարդան Աւե- տարանականաց դպրոցին մէջ. ամառը 20ի, իսկ ձմեռը 30ի կը հասնի անոնց թիւը: Գիւղին իշխանը, որ ջերմեռանդ եւ քրիս- տոնեայ երիտասարդ մ'է, օր մը խօսակ- ցութեան մէջ ըսաւ, «Մեր դպրոցի տղաքը երբեք չեն լսեր հայոցութեան եւ երգումի ձայն»: Այս կը ցուցնէ թէ Աւետարանը ո՛րչափ մեծ ազդեցութիւն ձգած է բոլոր գիւղացւոց վրայ: Ասոնք որ այցելած են հոս, միշտ կը յիշեն եղբարք քաղցը սէրը եւ հիւրասիրութիւնը: Տէրը՝ տայ որ ամբողջ գիւղը խմորի:

Հարտա շինուած է լերանց մէջ Ֆարգի-

նու հիւսիսային արեւմտեան կողմը 12 մղոն հեռաւորութեամբ: Բնակչաց փոքրա- մասնութիւնը հայ են: Անցած ձմեռ Ֆար- գինէ երիտասարդ մը զրկուեցաւ հոն դըպ- րոց մը կառավարելու համար. վեց ամիս դպրոցը բաց մնաց: 47 աշակերտք կը կար- դային: Բիւրտիստանի ընկերութիւնը ա- միսը 30 դահ. ծախք կ'ընէր դպրոցի համար եւ տեղացիք կու տային 17 դահ.: Աշակերտ- ները կը կարդային Մէլիքեան Պրն. Յակոբի տունը. նաեւ պաշտամունքն ալ հոս կ'ը- լար, զի ո՛չ ժողովարան եւ ո՛չ դպրոց կայ: Պաշտամանց Պրն. Յակոբ կ'առաջնորդէ, թէեւ ոչ ի պաշտօնէ, բայց իբրեւ քարոզիչ մը կը խրատէ եւ կը յորդորէ բոլոր ունին- գիւրները Աւետարանին խօսքովը: Ձմեռը ժողովներու եկող բազմութեան թիւը 50- 100ի կը հասնէր: Եթէ կանոնաւորապէս մէ- կը հոս նստի, կը հաւատանք որ օգտակար պիտի ըլլայ եւ Տէրովը Խօսքը ընդունելու- թիւն պիտի դառնէ: Արդէն 40 տղաք պատ- րաստ կան: Եղբայր մը իւր տունը նուի- րած է ժողովարանի եւ դպրոցի համար. չկայ արդեօք մարդ մը կամ եկեղեցի մը որ օգնէ որպէս զի հոս չէնք մը շինուի ժողովարանի եւ դպրոցի համար: Հոս տրուած այցելութենէ մը երբ կը վերադառ- նայինք, եղբարք եւ քերջ վերջին խօսքերն ասոնք էին. «Կը խնդրենք որ չմոռնաք զմեզ. գրեցէք վարժապետ մը զրկեն մեզ. մեր 40 տղաքները որք են մնացեր»:

Գործը երթալով յառաջ կ'երթայ եւ կը տարածուի շրջակաները. վարժապետ եւ քարոզիչ հարկաւոր են ու կ'ուզուին: Տէ- րովը Բանը շարժեր է եւ պատռելու վրայ է Բիւրտիստանը շրջապատող նախապա- շարմանց եւ հոգեւոր ազդեցութեան վարա- գոյրը: Հարկ է եւ ժամանակը եկած է որ Բիւրտիստանի գործաւորք եւ բարերարք կրկնապատկեն եւ քառապատկեն իրենց աշխատութիւնը եւ օգնութիւնը. ստոյգ է որ հունձքը մեծ եւ շատ պիտի ըլլայ:

Ֆարգին
ԹՈՎՄԱՍ Գ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
1 սեպտ. 1891

ՄԱՇՈՒՆՅԱՆ

Ներկայ ամսոյս 26ին Պրն. Լեւոն Մա- րաշխան յետ կարճատեւ հիւանդութեան կնքեց իւր մահկանացուն ի հասակի 31 ա- մաց, ի խոր սուգ համակելով ի Տիթրոյթ բնակող իւր հայ հայրենակիցներն: Ննջեցեալը ընկի մարաշի էր: Այնթապու Կեղրոնա- կան Գոլէճի 1883 տարւոյն առաջնակարգ ընթացաւարտներէ մին էր, եւ ի Կեսաբլիա միախնարաց տրամադրութեան տակ եղող միջազգային դպրոցի մը վարժապետական պաշտօնը իբր 4 տարիներ վարած ու իւր ամուսնանալէն իբր մէկ ու կէս տարի ետքը յԱմերիկա եկած էր:

Պրն. Լ. Մարաշխան Ամերիկայի Նիւ Ճէրզի նահանգին Փրինսթըն Գոլէճի ըն- թացքին իբր երկու տարի հետեւելէ զինի պարագայից բերմունքէն ստիպեալ թողուց զգոլէճ եւ եկաւ ի Տիթրոյթ: Տիթրոյթի մէջ ժամանակ մի համարեա անգործ մնալէ ետքը մտաւ քիմիագործական գործարան մի, ուր մի քանի ամիսներ գործը հաղիւ հազ շարունակելէ ետքը հիւանդացաւ ու զրուեցաւ Տիթրոյթի Հարիլը Հատիլթըլ կոչուած հիւանդանոցը ուրկէ դուրս եկաւ սակաւ ինչ յետոյ, ու մի քանի շաբաթներէ ետքը դարձեալ տկարանալով զրուեցաւ քաղաքին Կրէյս Հատիլթըլ անուանեալ հիւանդանոցը: Պրն. Լ. Մարաշխան իբր

8-10 շաբաթի չափ մնաց Կրէյս Հատիլ- թըլի մէջ, ուր ըստ բաւականին հոգ տար- ուեցաւ իրեն, սակայն դժբաղդաբար իւր ցաւեր օր քան զօր տկարացուցին զինքը, եւ վերջապէս սեպտ. 26ին (Ն. Տ.) շաբաթ օր առաւօտեան ժամը 6ին (Ը. Ե.) հանգեաւ նա ի Տէր:

Ննջեցեալը լեցուած էր քրիստոնէական ջերմ զգացմամբ, որոցմով նա սիրելի եղած էր շատ մը ամերիկացի եղբարք: Լիովին տգէտ չէր իւր ցաւերուն նկատ- մամբ, եւ մահը միշտ իւր աչքին առջեւ ունէր. այսու հանգերձ երբեք տրտում չէր. Որ ատեն որ իրեն այցելեցինք, միշտ ուրախ եւ երկնային յոյսերով լեցուած տեսանք զինքը, եւ մինչեւ իսկ մահուա- նէն ետքն ալ խնդալիւր ու սիրելի դէմք մը ունէր: Իւր հիւանդութեան ստոյգ անուն մի տուած չէին բժիշկներ, այլ յաւէտ կը կարծէին թէ քիմիագործական զբաղմուն- քէն արիւնը թունաւորուած էր: Պրն. Մա- րաշխան անտարակոյս ունեցաւ իրեն ծախ- քերուն հոգ տանող բնիկ ամերիկացի բա- րեկամ մի. նոյնպէս ի քաղաքիս բնակող ազնուասիրտ Տեարք Ներկարեան, եր- կոքին եղբարք, տիւ եւ գիշեր անընդ- հատ նպաստեցին իրեն թէ՛ նիւթապէս եւ թէ՛ բարոյապէս:

Հետեւեալ օրը, որ կիւրակէ էր, ժամը 4ին կատարուեցաւ ննջեցելոյն յուղարկա-ւորութեան չքեղ հանգէսը քաղաքիս Էլ- մուտ Սէմըզէրի յորջորջեալ փառաւոր դե- րեգմանատան մէջ: Դազաղը բոլորած էին առաւել քան 150 անձանց երկսեռ բազ- մութիւն մը, յորոց շատեր արգէն ննջեց- եալին ծանօթներ էին եւ որք ծաղիկներով ու դարնիներով զարդարած էին իւրեանց սիրելի անձնաւորութեան տիւրուր դազաղը:

Պրն. Մարաշխան ի Տիթրոյթ բնակող 6-8 հայ գաղթականաց առաջինն է որ այժմ քաղաքիս ծաղկազարդ ու ծառայից գերեզմանատան մէջ կը հանգչի յուսով ի Բրիտանոս: Յերկնց միթիթութիւն կը մաղթեմք ննջեցեալին հօր եւ դեռատի կնոջ ու բոլոր իրեն ծանօթ եղող բարեկամաց: Տիթրոյթ, Միշիկան ԳՐԻԳՈՐ Յ. ՄԱՆՈՒՆԵԱՆ
Ամերիկա
30 սեպտ. 1891

ԱԶԳԵՐ

ԱՌ ՏՆԻՆ

Տ Ն Տ Ե Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

ՅԵՐԵՅ

Մ. ՄԱՄՈՐԵԱՆ

Վաւերացեալ Ուսումն. Խորհրդէն

Ազգային Կեդր. Վարչութեան

Ականաւոր հայ գրագէտ Մ. Մամուրեանի սոյն ընտիր գործ կու դայ զգալի պակաս մը լեցունել հայ ընտանեաց եւ աղջկանց վարժարանաց մէջ: Կը բաղկանայ 295 էջե- րէ, եւ ունի մաքուր տպագրութիւն ու դեղեկիկ կազմ:

Գինն է 8 դահեկան: Կը գտնուի Նշան Կ. Պէրպէրեանի տպագրատունը, Կ. սոլիս, իսկի 2ապթիլէ փողոց, թիւ 61:

Միաբանական աղօթքի ամսօրեայ ժողո- վը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ եր- կուշաբթի օր, նոյ. 2 (ըստ Լատ.), Պայ- սլըլ Հառուսի մատրան մէջ, ժամը 7½ին, ըստ Թուրքաց:

Եղբարք եւ քորք կը հրաւիրուին ներ- կայ դռնուի սոյն հոգեւոր պաշտաման:

Ի դիմաց պաշտօնէից Ժողովոյն
Ս. Յ.

Կ. պոլսոյ երկու. Բրիտ. Ընկերակցու- թեան աղօթքի ժողովը տեղի պիտի ունե- նայ վաղը, ժամը 9ին ըստ Թուրքաց, Պայ- սլըլ Հառուսի մատրան մէջ:

ՀԱՆՐԱՊԵՏ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Հոկտ. 49 ըստ Յուն., և հոկտ. 31 ըստ Լատ., 1891

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Աֆղանիստանի հիւսիսային արեւելեան կողմը եւ Աֆղանիստանի, Չինաստանի եւ ասիական Ռուսիոյ սահմաններուն վրայ կը գտնուի Փամիր լեռնադաշտը, որոյ նկատմամբ մտահոգութիւն պատճառող զրոյցներ կը շարունակուին։ Այս երեք զոյգի երկրաց իւրաքանչիւրն իւր ստացուածը կը համարի զՓամիր։ Հնդկաստան եւս յոյժ հեռի չէ այս լեռնադաշտէն եւ անդդիական երկրախոյզ մարմին մը, որ վերջերս հոն մտած էր, որոշ զօրաց կողմէ յետոս դարձուեցաւ։ Ռուսական փոքր զօրախումբ մը կը գտնուի այժմ ի Փամիր եւ այնպէս կ'երեւի թէ այս զօրքեր նպատակ ունին ձմեռն անդ անցունել։ Փեթրոսպոլիի չինական ղեկավարը ուստի կառավարութեանն քացատրութիւն պահանջած է ուստի զօրաց ներկայութեան մասին չինական սահմանաց մէջ։ Ռուս լրագիրքը կ'ըսեն թէ ժամանակ է որ այդ կողմանց սահմանք որոշապէս դնուին, եւ յոյս կը յայտնեն թէ այս գործ կրնայ ի գլուխ հանուիլ առանց խանդարման խաղաղաւետ յարաբերութեանց ընդ Անգլիոյ։

Ինֆլուէնցան վերստին երեւցած է ի Փարիզ։ Համաճարակէն առաջին բռնուողներուն մէջ էին Երեսփոխանական Ժողովոյ նախագահ Մ. Ֆլոգէ, Առեւտրական նախարար Մ. Ռոշ եւ այն երկու երեսփոխանք որ երեւմտացոյցի վիճարանութիւնը պիտի սկսէին։ Նոյն հիւանդութիւնն նաեւ սկսած է սաստկապէս ճարակիլ Բրուսիոյ Սիլեզիա նահանգին մէջ, ուր անցեալ շաբթու միայն մէկ քաղաքի մէջ 500 անձինք բռնուեցան այդ համաճարակէն եւ քանի մը անձինք եւս մեռան։ Ինֆլուէնցան երեւցած է նաեւ յԱւստրիա։

Քանի մը դադիական լրագիրք ծանուցած էին թէ Պեճիկ թագաւորը գաղտնի դաշնագիր մը կնքած էր Գերմանիոյ հետ։ Նորին Վեհափառութիւնն յայտնապէս հերքեց այդ հրատարակութիւններն՝ ըսելով. «Այն զիրքը զոր ունինք իբրեւ չէզոք տէրութիւն եւ որ մեր զօրութիւնը կը կազմէ, որոշապէս կ'արդելու մեզ ու եւ եւրոպական տէրութեան նպաստաւոր զիրք ըսել։ Պեճիկ կատարեալ անկախութիւն կը վայելէ։ Մեր երկիրն արշաւել պիտի նշանակէր այդ անկախութիւնը բռնաբարել, եւ մեր դրացեաց ոչ մին պիտի ուզէր այդ պիտի պատասխանատուութիւն մը ստանձնել։ Քանի որ իրողութիւնն այսպէս է, ընդէր դմեզ կապելը այս կամ այն տէրութեան հետ։ Ինչ շահ կրնանք ունենալ դայդ ըսելով։ Ոչինչ, բացարձակապէս ոչինչ։ Ընդէր պարապ տեղը մեր երկիրը թշնամեաց հրոյն նշաւակ ընենք։ Ընդէր մեր չէզոքութիւնը կորուսանելու վտանգին ենթարկուինք։ Ընդէր վտանգի զննք մեր անկախութիւնը որոյ համար այնչափ արիւն թափուեցաւ 1830ին։

—Չիլի ընտրութեանց մէջ յաղթանակ տարած է ազատական կուսակցութիւնը, որում կը վերաբերի այժմու կառավարութիւնը։ Վտանգ կայ որ դժուարութիւնք ծագին ընդ մէջ Չիլի եւ Միացեալ Նահանգաց։ Խուժմը մը ամերիկացի նաւաստիք երբ ցամաք ելան ի Վալիարայոյոյ, յանկարծ յարձակում կրեցին ամբոխի մը կողմէ, եւ

մէկ Ամերիկացի սպաննուեցաւ։ Միացեալ Նահանգաց ղեկավարին հրահանգ տրուած է որ դոնացում պահանջէ, սակայն երկու երկրաց պատուարներ եղանակաւ մը։ Եթէ որոշեալ պայմանաժամուն մէջ դոնացում չտրուի, ամերիկեան ղեկավարը յետոս պիտի կոչուի, եւ երկուց երկրաց ղեկավարիտական յարաբերութիւնք պիտի խզուին։

—Ջարը իւր անձնական քսակէն 3 միլիոն ռուպլ շնորհած է ի նպաստ սովեալ Նահանգաց։ Նոյնի կը հաշուէ թէ իբր 20 միլիոն անձինք ուտելիքէ զուրկ են, եւ եթէ իւրաքանչիւր անձի ուտեստը հայթայթելու համար 12 ռուպլ ծախք լինի, 20 միլիոն անձանց համար պահանջեալ 240 միլիոն ռուպլի գումարին քով յոյժ աննշան գումար մը պիտի կազմեն ցարդ ընդունուած առատաձեռն նուիրատուութիւնք։ Նախարարական յանձնախումբը կը հաշուէ թէ 183 միլիոն ռուպլ բաւական պիտի լինի սովելոց համար։ Ռուսիոյ մեծ մասն ազատ է սովէն, սակայն այդ աղէտին ենթարկեալ Նահանգները Գաղիոյ կրկնապատիկը տարածութիւն ունին։ Մոսկովի Վեհափառութիւնը թելադրութիւնը կ'ընէ որ մասնաւոր յանձնախումբ մը կազմուի նպաստներ բաշխելու համար։ Դժուարութիւն մը եւս սա է որ գիւղացիք յաճախ իրենց ընդունած դրամը կը վատնեն ողբիլոց ըմպելեաց համար, եւ այսպէս զինեալք շատ ստակ կը դիզեն։ Եթէ յանձնախումբ մը ճաշարաններ բանայ եւ ժողովրդեան փոխան դրամի կերակուր տայ, յայնժամ նուիրատուութիւնք առաւել արդիւնաւոր պիտի լինին։ Գիւղացւոց դրամ փոխ տուող անձինք, կամ ուսական լեզուաւ Կոստաները, շատ կը հարստահարեն ժողովուրդը։ Վոլկայի վրայ գտնուող Սամար քաղաքին թերթերէն մին կը գրէ. «Հաւատացե՛ք ինձ, Լեհաստանի բոլոր Հրեաները հրեշտակներ են բաղդատմամբ Կոստաներուն, որք ենթակայ չեն Հրեաները կաշկանդող սեղմումներուն եւ ազատ են ժողովրդեան մորթը հանել՝ ընդ հովանեաւ օրինաց։ Սոքա նախ գիւղացւոյն անասունները եւ երկրագործական գործիները կ'առնուն, ապա կը դրակեն նորա հողը, եւ այսպէս բացարձակապէս ստրուկ մը կ'ընեն զնա։» Մեր ընթերցողաց համակրութիւնը զարթոնցանելու համար ի մասին Ռուսիոյ սովելոց՝ կը զննք հետազայն զոր կը գրէ Սթանիսլաւ լրագրին Սթ. Փեթրոսպոլիի թղթակիցը. «Դիւրին է սիւնակներ լեցունել պատմելով այն ահաւոր դէպքերը որք տեղի կ'ունենան ի գաւառս։ Հարիւրաւոր պատմութեանց մէջէն հետեւեալները կ'ընտրեմ։ Օրէնպուրկ նահանգին Բաշկոյ գիւղին բնակիչներէն խեղճ կին մը իւր երեք զաւակաց տալու բան մը չունենալով՝ մուրալու համար մօտակայ գիւղ մը կ'երթայ, ուր իրեն կը տրուի քիչ մը հաց եւ կաղամբ։ Մայրն աճապարանօք տուն կը վերադառնայ, սակայն կը տեսնէ որ իւր բոլոր զաւակներն եւս մեռած են։ Յետ մահու կատարուած ջննութիւն մը ցոյց կու տայ թէ տղայոց ստամոքսներն ուրիշ բան չէին պարունակեր բայց քուրջի կտորներ եւ հող։ Փերմ նահանգին մէջ բազում գիւղեր լքուած են բնակչաց կողմէ, եւ այն տունները որք դեռ լքուած չեն, կը պարունակեն միայն մարդիկ եւ կիներ որք իրենց զաւակաց մեռնելուն կը սպասեն որպէս զի իրենք եւս մեկնին գիւղերէն։ Էքսթէրինսպուրկի մէջ կին մը խոստովանեցաւ իւր

քահանային թէ կ'ուզէր սպաննել իւր չորս զաւակները՝ աղատելու համար զնոսա յամրաբար մեռնելէ։ Քահանան այս կնոջ հետ զնաց քիչ մը հաց առնելով, բայց ժամանակն ուշ էր։ Տղայք լափեցին հացը, սակայն մեռան քիչ յետոյ։ Սպասուէի մը, որ վերջերս հայրենիք դացած էր իւր ընտանիքը տեսնելու, ահաւոր պատմութիւններ կ'ընէ Ռիազան նահանգին վիճակին վրայ։ Կը պատմէ թէ բնակչաց կէսը մեռած են անօթութենէ եւ հիւանդութենէ, եւ մնացեալք կը փութան թողուլ իրենց տուները։ Կառավարական պաշտօնեայք բոլոր փախաքողաց անցադրեր եւ երկաթուղւոյ տոմսակներ կու տան, եւ մարդիկ ու կանայք արջաոց յատուկ կառաց մէջ կը խնդուին «որթերու նման»։ Մոսքուայի վաճառականք բաղմութեամբ դացած են հոն գիւղացիներէն զնելու ինչ որ կրնան։ Բոլոր շարժական գոյքերը զնելէ ետքը սկսած են սակարկութիւն ընել նոցա կռակի հագուստներուն համար։ Այս նահանգին աղգային հին ղեկավարները մասնաւորապէս մեծազին են, եւ յաճախ զարդարուած կը լինին ոսկեհոռ բանուածքներով, սակայն այդ ճոխ հանդերձներ յոյժ չնչին գնով կը վաճառուին։ Կանանց մազի տեսակ մը դարչնէ առեւտուր եւս յառաջ կը տարուի։ Այս տեսակ ձախորդ պարագայից տակ մազի առեւտուրը անտանելի բան մը պիտի լինէր ուրիշ տեղոյ մէջ, բայց այդ առեւտուր մասնաւորապէս անտանելի է ի Ռուսիա, ուր աղջկան մը համար իւր մազերը կտրել տալը նշան է վատահամբաւութեան։ Մազ գնողները մկրատով չբաւականանալով ածելի իսկ կը գործածեն, եւ լաւագոյն տեսակ մազի համար կը վճարեն երկու ռուպլ միայն։»

—Սիկիլիոյ եւ Սիբիլիէի մէջտեղ գտնուող Փանթէլլերիա անուն իտալական փոքր կղզւոյն բնակիչք եօթն օր նշաւակ եղան երկրաշարժի կարգ մը բուռն ցնցումներու որք մեծ յիշատակ դործեցին։ Ապա այդ կղզւոյն մօտ նոր հրաբուխ մը տեսնուեցաւ, եւ քարի ահազին զանգուածներ վեր բարձրանալով դարձեալ ծովուն մէջ կ'ընկղմէին։ Նոր հրաբուխին բերանը 200 մետր լայն է, եւ երկրաշարժը դադրած են յորմէ հետէ այս հրաբուխ կազմուած է։

—Կը ծանուցուի թէ Փեթրոսպոլիի նորընտիր դադիական ղեկավար Մոնթեպելլոյ կոմսին հրահանգ տրուած է ամէն ջանք ընել համոզելու զՋարն որ այցելութիւն մը ընէ ի Փարիզ եւ վստահացունելու զՆորին Վեհափառութիւն թէ ամենաջերմ ընդունելութիւն պիտի դանէ ժողովրդեան ամէն դասակարգերէն։

—Փարիզի Ժոզեֆ Երազմիւրն անցեալ շաբթու հրատարակեց քանի մը յոյժ շահեկան վիճակագրութիւններ Գաղիոյ ժողովրդեան նկատմամբ։ Այդ տարւոյ մէջ եղած են 269,332 ամուսնութիւնք, 5,457 ամուսնալուծութիւնք, 838,059 ծնունդք եւ 876,505 մահք։ Բաղդատմամբ 1889ի ամուսնութեանց թիւը 3,602 պակաս ու ամուսնալուծութեանց թիւը 671 աւելի եղած է, եւ ծննդոց թիւը 42,520 պակաս ու մահուց թիւը 81,572 աւելի եղած է։ Գաղիացի վիճակագիրք Ինֆլուէնցայի կը վերադրեն մահուց մեծապէս աւելնալը եւ ծննդոց նուազիլը։ Ամուսնութեանց թիւոյն մեծապէս նուազելուն նկատմամբ դիտուած է նաեւ որ 1884էն ի վեր ամուսնութիւնք գրեթէ կանոնաւորապէս ամէն տա-

րի մէկ առ հարիւր համեմատութեամբ նուազած են:

—Թայեւ լրագրին Վիէնայի թղթակիցը կը նկարագրէ խօսակցութիւն մը զոր Պարոն Հիրշի հետ ունեցած է նկատմամբ գաղթականութեան հաստատման այն 7 միլիոն անգղիական արտադար գետնոյն վրայ զոր այդ մեծահարուստ բարերարը գնած է Արժանիին Հանրապետութեան մէջ, ի Հարաւային Ամերիկա: Պարոն Հիրշ յայտնեց թէ համոզուած էր որ երկրագործական զբաղմանց ճաշակը կրնար մշակուիլ ի Հրեայս: Ըսաւ թէ գաղթականութիւններ հաստատելու մասին իւր առաջին փորձերն ըրած էր ընտրուած մարդոցմով, որոց իբրեւ մշակներ ունեցած յաջողութիւնն թէեւ շատ գոհացուցիչ եղած էր, այլ յոյժ դարմանալի չէր: յայտնեց թէ այժմ աւելի ընդարձակ ծրագրի մը հետեւելով ամէն տեսակ անձանց կ'օգնէր գաղթել: Իւր պահանջած միակ պայմանը սա էր որ այդ անձինք յօժարութիւն եւ յարմարութիւն ունենան երկրագործութեամբ եւ ոչ ուրիշ բանով զբաղելու: Ամէն ընտանիք որ իւր Արժանիին գաղթականութիւնները կը փոխադրուէր, 15 արտադար հող պիտի ընդունէր, եւ այդ ընտանեաց 12 ամուսնային պարուստը պիտի ապահովուէր: Երկրորդ տարւոյ մէջ ընտանիք մը պարտ էր հայթայթել իւր պարուստը, եւ երրորդ տարին սկսեալ փոքր վարձք մը պիտի վճարէր իւր ստացուածոց համար: Դիւրութիւն պիտի ընծայուէր այն ամէն գաղթականաց որք կ'ուզէին իրենց յանձնուած հողերուն բոլորովին տէր լինել, բայց որպէս զի հող գնելու եւ փոխանցելու մասին ո եւ է շահագրգիռութիւն տեղի չունենաւ, այդպիսի առթիւ հարկաւոր եղած ամէն գործողութիւնը գաղթային ընկերութեան հաւանութեան պիտի ենթարկուէին: Իրենց հողը չմշակողը պիտի արտաքսուէին: Դաղթականք 20 կամ 30 տարի յետոյ կըրնային մեքենագէտ, վաճառական կամ բժիշկ ընել իրենց զաւակները:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Էնկիւրիւն երկաթուղոյն շինութիւնը փութով յառաջ կը տարուի Պիլէճիքէ անդին: Այս քաղաքէն մինչեւ 12 քիլոմետր հեռաւորութեամբ տեղ երկաթեայ ձողեր գետեղուած են, եւ կը յուսացուի որ 6-7 շաբաթէն Պիլէճիքէ մինչեւ Ին Էօնիւ տանող գիծը բացուի:

—Ջրհանկրաց վաշտին հրամանատար Զէյնի փաշայի թելադրութեամբ Կ. պոլսոյ քաղաքապետութիւնը որոշած է որ մայրաքաղաքիս թաղային զանազան շրջանակաց թաղապետական պաշտօնեայք եւս իրենց գործն ունենան երբ հրդեհ ծագի: Այս պաշտօնէից յանձնուած պաշտօնն է կազմակերպել պահպանաց մարմին մը որոյ գործը պիտի լինի արգելուլ գողութիւնները որք յաճախ կը պատահին հրդեհի մը յառաջ բերած չփութութեան միջոցին:

—Անտառաց պահապաններուն խիստ հրամաններ տրուած են որ ո եւ է անձի թոյլ չտան անտառներէն փայտ կտրել մինչեւ որ սա հսկակայացուէն Անտառաց վարչութեան տրուած արտօնագիրը մը:

—Պողոս, Միհրան եւ Դէորդ անուն երեք Հայք անցեալ շաբթու դատուեցան կեղծ մէճիտիլներ լինած լինելուն համար: Միհրան ազատ արձակուեցաւ. Պողոս

գատապարտուեցաւ 15 տարուան շղթայակալ աշխատութեան, եւ Դէորդ 10 տարուան շղթայակալ աշխատութեան:

—Լէւոն Հեթումի մէջ կը կարգանք: «Օրթոտոքս կղերականաց շրջանակներու մէջ սա կարծիք հաստատութիւն կը գտնէ թէ յառաջիկայ պատրիարքական ընտրութեան մէջ նախկին պատրիարք Եոաքիմ Գ. քուէից ստուաթ մեծամանութիւն պիտի չանի, այնպէս որ ստոյգ կը համարուի թէ այդ եկեղեցական պիտի վերընարուի յաթոռ պատրիարքութեան: Յոյժ քիչ հաւանականութիւն կայ Հերակլիոյ մետրապոլիտ Տ. Կերմանոսի ընտրութեան, որոյ կուսակիցը կը կազմեն յաջորդ կարեւոր կուսակցութիւնը:»

—Սեբաստիոյ նահանգին Ագիդիէ գաւառակին չէրքէս գաղթականներէն երեք ձիաբոյժք քանի մը օր առաջ մայրաքաղաքս հասան իրենց հետ բերելով գեղեցիկ յովատակ (այլք) մը եւ երեք զամբիկներ (էլէքս): զորս նուիրեցին Վեհ Սուլթանի: Նորին Վեհափառութիւն հաճութեամբ ընդունեց այդ նուէրները: Եւ զանազան պատուանշաններ շնորհեց երեք Զէրքէսներուն: Այս վերջինք Սպարապետ Բիզա փաշայի հետ տեսակցութիւն մը ունեցած են: Կայսերական բանակին համար ձիեր հայթայթելու մասին: Թուրք լրագիրը կը ծանուցանեն թէ Ագիդիէի չէրքէս ձիաբոյժք ունին իբր ութ հազար զամբիկներ: Կայսերական կառավարութիւնը, որ կը փափաքի ձիաբուծութիւնը քաջալերել, այդ գաւառի չէրքէս ձիաբոյժներուն զրկած է բաւական թուով յովատակներ: Եւ խոստացած է դիւրութիւններ շնորհել իրենց անասնոց արօններուն: Եւ ձմեռանոցներուն մասին:

—Անցեալ շաբթու Պուլկարիոյ Ֆէրիտ նանտ իշխանը Զարիպոտ գնաց դիմաւորելու իւր մայրը, Քլէմանթին իշխանուհին, որ ժամանակ մը պիտի մնայ ի Պուլկարիա: Երկուշաբթի օր իշխանը Սոպրանիլէի նստաշրջանը բացաւ ճառով մը որ արտաքին գործոց ո եւ է ակնարկութիւն չըներ եւ գոհութեամբ կը ծանուցանէ թէ անգործութիւն կը տիրէ իշխանապետութեան մէջ:

Նախարարական որոշում մը Օսմանեան կայսերական Դրամատան արտօնութիւն կու տայ մասնաճիւղ մը բանալ ի Սոփիա եւ փոխ-գործակալութիւններ հաստատել Պուլկարիոյ ուրիշ քաղաքաց մէջ:

Պուլկար կառավարութիւնը որոշած է երկրագործական եւ ճարտարագործական երկու ցուցահանդէսներ բանալ, մին ի Փիլիպպէ 1892ին, եւ միւսն ի Ռուսուդե 1893ին: Փիլիպպէի ցուցահանդէսը պիտի բացուի սեպտ. 18ին, եւ երկրորդը՝ օգոստ. 14ին, Ֆէրիտիմանտ իշխանի զահակալութեան տարեդարձին առթիւ: Այս ցուցահանդիսից մէջ պիտի գտնուին հողագործութեան վերաբերեալ ամէն գործիներ, ինչպէս նաեւ կաթնագործութեան, հաւաքուծութեան, մեղուաբուծութեան, այգեգործութեան, շերտաբուծութեան վերաբերեալ առարկայք: Ժարտարագործական բաժնից մէջ ի ցոյց պիտի դրուին այն գործիները որք կը գործածուին ամէն տեսակ ճարտարագործութեան մէջ, ինչպէս կարելու, մանելու, ասղնագործութեան, մետաղագործութեան, տպագրութեան, լուսանկարչութեան համար: Հրահանգ զրկուած է ի Փիլիպպէ որպէս զի ցուցահանդիսին պատրաստու-

թեանց գործն սկսուի, եւ Երեւմտական նախարարը շրջաբերական մը յղած է իշխանապետութեան բոլոր քաղաքապետաց ծանուցանելով թէ կառավարութիւնը մեծ կարեւորութիւն կու տայ այդ ցուցահանդիսից յաջողութեան եւ նոյն ժամանակ կը պատուիրէ նոցա իրենց կրցած օգուտութիւնն ընել որպէս զի ցուցահանդէսը կարենան բացուիլ որոշեալ ժամանակին:

—Հնտախտի 81 դէպքեր եւ 44 մահեր պատահած են ի Դամասկոս մէկ օրուան մէջ, եւ երկու օրուան մէջ 163 անձինք մեռած են հնտախտէ ի Հոտէյտա: Իբր 400 գործաւորք Ստանայի առողջապահական շղթայէն անցնելով իրարեբդի նահանգը մտած էին: Սակայն անմիջապէս զօրք զրկուեցաւ այս գործաւորաց ետեւէն որոց մեծ մասը ձերբակալուեցաւ եւ ետ դրկուեցաւ: Մալաթիոյ գաւառն այս գործաւորաց հոն մտնելուն պատճառաւ վարակեալ համարուեցաւ եւ քանի մը օր այդ գաւառին շուրջը առողջապահական շղթայ մը հաստատուեցաւ, սակայն որովհետեւ այդ սահմանին մէջ հնտախտի ո եւ է դէպք չպատահեցաւ, առողջապահական շղթան վերացուեցաւ:

—Պաշտօնական Թաթիս Վեհայէ Թերթը երկար յօդուած մը կը նուիրէ երկրագործական Դրամատան: Նախկին նպաստամատոց արկղերը ո եւ է օգուտ ունեցած չէին այն անձանց որոց համար հաստատուած էին, բայց այժմ այդ արկղերուն տեղ բացուած են երկրագործական Դրամատան ձիւղերը: Այս դրամատուն, որ երկու տարի առաջ հիմնուեցաւ, բացած է 331 ձիւղեր որոց 285ը կատարելապէս կազմակերպուեցան անցեալ մայիս ամսոյ մէջ եւ որք իրենց բացմանէն մէկ տարի ետքը ունէին 187,798, 374 դահ. դրամագրուս: Սոյն գումար յայնմ հետէ բարձրացած է 196,933,729 դահ. ի, վասն զի դրամագրուս վրայ աւելցուած են այն գումարները որք կը գտնուէին այն տեղեաց մէջ ուր երկրագործական Դրամատունը ձիւղեր չուներ: Դրամատան եւ իւր ձիւղերուն նոյն տարւոյ ծախքը կը հասնէր 3,071,732 դահ. ի: Այս հաստատութիւնը տարուէ տարի յոյժ գոհացուցիչ կերպիւ կը յառաջդիմէ, եւ նոյն համեմատութեամբ կ'աւելնան կ'արեւորութիւնն եւ ընդարձակութիւնն այն ծառայութեանց զորս կը մատուցանէ ժողովրդեան երկրագործ դատուն:

—Հայերէն Աւելի օրաթերթը Տպագրական տեսչութեան կողմէ անպայման կերպիւ դադարման դատապարտուած է: Կը յուսանք թէ մեր պաշտօնակցին դադարման պայմանաժամը երկար չտեւեր:

—Աւաղաբարձ կառավարութեան չորեքշաբթի առաւօտ Ստաքադարի կայարանը մոտեւոր ժամանակ զձէն դուրս կ'ելնէ եւ երկու կողքեր կը խորտակուին: Երկաթուղոյ 3 գործաւորք ծանրապէս կը վիրաւորուին, որոց մին, Վանեցի Հաճի, քանի մը ժամ յետոյ կը մեռնի եւ միւս չորսը Կ. պոլսոյ գերմանական հիւանդանոցը կը շրկուին:

ԱՐԺԷՔ ԴՐԱՄՈՑ			
Հոկտեմբեր 19/31, 1891			
Գանտիտե	19	1	Բուժ. Երկ. բաժին 59 75
Պարտուց յարգարման թղթադրամ (Թասֆէյէ Ե Տիւլուն Գայմէսի)	20	20	Թասֆիլաթը Օսմ. 70 34
ԴՐԱՄՈՑ ԾԱՌ. ՈՍԿԻՆ 100Է			
Մէճիտիլ	107	8	Ռուսիոյ բոլ. 89 30
Մէթալք	99	10	Նաբոլէսն 87 45
Պէշիք	101	20	Գրեմից 51 40
Ալթըլէք	102	20	Անգլ. ոսկի 440 4
Ծանօթ թղթադրամ 8-86			

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆ Ա. ԵԱԳՈՐ ՊՅՈՒՅԵԱՆ
Ֆիմանցնելար Խօզուշը, Ամերիգան Խան